

2002

EMLÉKEZTETŐ AZ RMDSZ BELSŐ VÁLASZTÁSAINAK ÜGYÉBEN

Talán van, aki még emlékszik rá, hogy 1990–1995 között nemcsak részt vettem az RMDSZ munkájában, hanem számos javaslatom is volt arra vonatkozólag, hogyan kellene a Szövetség munkáját hatékonyabbá és eredményesebbé tenni. Ezeket akkor a lapokban is közöltem. (Más kérdés, hogy annyit értem vele – de ez most nem tartozik ide.) Az RMDSZ IV. (kolozsvári) kongresszusa (1995. május 26–28.) óta azonban nyilvánosan sohasem mondtam véleményt semmiről, ami azóta az RMDSZ-ben történt. E hallgatás mögött egy olyan ígéret volt, amit mindmostanáig egyszer sem szegtem meg. A kolozsvári kongresszuson ugyanis olyan döntések születtek, amelyek után (de addigi tapasztalataim alapján is) értelmetlennek láttam, hogy továbbra is az RMDSZ ügyeire pocsékoljam az időmet. El is mondtam ott a kongresszus nyilvánossága előtt, hogy bocsánatot kérek, de én nem tudok olyan csapatban játszani, amely megtervezetten veszteségre játszik. Én csak nyereségre tudok játszani, tehát ebből a csapatból most visszavonulok. Ez a kongresszus ugyanis például többünk minden érvelése ellenére nemcsak azt vette be az RMDSZ programjába, hogy a Szövetség célja a romániai magyarság autonómiájának elérése (amivel nagyon is egyetértettem!), hanem a hozzá vezető egyetlen követendő utat is meghatározta, amelyről pedig még kidolgozójának, Csapó Józsefnek is az volt a véleménye, hogy járhatatlan. Mivel a politikában a gondolkozás azt jelenti, hogy alternatívákat dolgozunk ki (ha az egyik út járhatatlan, akkor másokon gondolkozunk, amelyek ugyanoda vezethetnek), ettől a döntéstől kezdve az RMDSZ-ben tulajdonképpen intézményesen be volt tiltva a gondolkozás. Hiszen ez után bárki, aki más javaslattal állt volna elő, az RMDSZ programjával került volna ellenkezésbe. Nekem tehát ott nem volt többé semmi keresnivalóm. De mert magamat sem tarthattam csálhatatlannak, azt mondtam ott maradó barátaimnak: Nézzétek, lehet, hogy nem nekem van igazam, lehet, hogy úgy kell csinálni, ahogy ti gondoljátok. Ha történetesen így lenne (amit azért nem nagyon hiszek), akkor én csak akadályoználak benneteket állandó okvetetlenkedéseimmal. Én tehát most visszavonulok, csináljátok úgy, ahogy ti látjátok jobbnak. És hogy ne mondhattok, hogy ti mindent megpróbáltatok, de valaki mindig keresztbe tett nektek, én ezentúl nyilvánosan az RMDSZ-ről nem fogok semmit mondani, se jót, se rosszat.

Tartottam is ehhez magamat mindeddig, de most kénytelen vagyok megszólalni, mert úgy látom, hogy az RMDSZ-ben a dolgok egyre kínosabb formát kezdenek ölteni, és ezért részben én vagyok a hibás. A belső választásokat ugyanis, amelyeknek elmaradása az egyik fő oka a mostani áldatlan helyzet kialakulásának, sajnos én találtam ki (de azóta, látván, hogy mi lett belőle később, már-már meg is bántam, noha a problémára, amelyek megoldására

kitaláltam, ma sem látok ennél jobb orvosságot). Először még 1991 legelején javasoltam (*Mi lesz veled, RMDSZ?* Korunk 1991/2), mert úgy láttam, előbb-utóbb nagy bajok fognak származni abból, ha a romániai magyaroknak nem tudjuk biztosítani azt a lehetőséget, hogy saját politikai természetű opciójukat is kifejezhessék, és ne csak etnikai alapon szavazhassanak az országos parlamenti választásokon. Erre már csak azért is muszáj volt gondolnom, mert teljesen nyilvánvaló volt már akkor, hogy az RMDSZ-en belül különböző csoportok fognak megjelenni (egyesekek már meg is voltak), ezek nézetei és szándékai sok mindenben különbözni fognak, és nagyon is szükséges lesz pontosabban látni, melyik mekkora támogatásnak örvend a tagság részéről, hiszen különben az lesz (ami tényleg lett is), hogy mindenki a tagság elvárásaira fog hivatkozni saját igazának védelmében, és ezt becsületszóra kellene elhinni neki, mert hiszen a tagságot azóta sem kérdezte meg soha senki annak rendje-módja szerint.

Javaslatomat komolyan gondoltam, az RMDSZ II. kongresszusára tehát (Marosvásárhely, 1991. május 24–26.) az országos vezetőség által kidolgozott mellé elkészítettem egy külön alternatív Alapszabályzat-tervezetet (ebben néhány fiatal barátom is sokat segített, legtöbbit András Péter), az ún. „második változatot”, amelybe egyebek mellett a belső választásokat is bevettem, mégpedig a következőképpen:

„27. Az Országos Politikai Választmány [ez a mai SZKT-nek megfelelő döntéshozó testület lett volna] a Szövetségen belüli határozott politikai jellegű szerveződések (pártok, platformok) választott képviselőiből áll, tagjait a meghirdetett platformok jelöltjeiből a tagszervezetek egyéni tagjai közvetlenül választják meg titkos szavazással a Szövetségen belül kétévenként megtartott belső választás során.

28. Az Országos Politikai Választmány 51 tagú, összetételét az egyes platformok jelöltjeire leadott szavazatok aránya dönti el.”

A II. kongresszus azonban nagyon alkalmatlan hely volt egy ilyen javaslat érdembeli megvitatására, mert ott nem az volt az igazi nagy tét, hogy hogyan tudunk majd eredményesebben együttműködni, hanem a hatalmi harc megvívása (a „Gézák harca”). A kongresszusi küldötteknek alkalmuk sem nagyon volt komolyan elgondolkozni az első vagy a második változat előnyeiről vagy hátrányairól, s a nagy sietségben hozott döntésnek az lett a kimenetele, hogy az első változat 27 szavazattal többet kapott, mint a második. Ez akkor engem, emlékszem, nagyon elszomorított, hiszen tudtam, hogy ezzel a szerencsétlen döntéssel rögtön elveszítettünk majdnem két értékes évet, és előre láttam, hogy ebből hamarosan nagy bajok lesznek, mert az RMDSZ-en belül a politikai küzdelem beindult, és mi nem teremtettük meg számára azt a szervezeti keretet, ahol ezt elvszerűen és civilizáltan, a demokrácia szabályai szerint lehetett volna megvívni, így következményei teljesen beláthatatlanok és ellenőrizhetetlenek.

Hogy mennyire igazam lett, az hamarosan meg is mutatkozott. A kongresszus utáni időszakban annyira felerősödtek a belső ellentétek, hogy az már nagyon komolyan a

Szövetség kettészakadásával fenyegetett. Szerencsére valakinek még idejében eszébe jutott az egyik korábbi javaslatom, hogy hozzunk létre egy egyeztetető kerekasztalt a különböző platformok és irányzatok képviselői között, ahol közös dolgainkat civilizált formában tudjuk megbeszélni. Ez a kerekasztal (1992 őszén) csakugyan nagyon eredményes volt, ennek is köszönhető, hogy 1993 januárjában a brassói III. kongresszus nem pártszakadással, hanem viszonylag jó egyetértésben ért véget.

A brassói kongresszus idejére a legtöbben már világosan látták, hogy a belső választásokat bizony nem lehet megspórolni, így kongresszusi határozat született róla, hogy meg fogjuk szervezni. Mégsem tudtam már neki igazán örülni, mert közben elfogott a kétely a megvalósíthatóságát illetően. Ugyanis nagyon igaz az, hogy mindennek ideje van. Ennek akkor lett volna az ideje, mikor először javasoltam Marosvásárhelyen. Akkor ugyanis még nagy volt az érdeklődés a tagság körében az RMDSZ iránt, és egy ilyen belső választásra nagyon sokan elmentek volna. Időközben azonban nemcsak a két évet veszítettük el, hanem a tagság bizalmának nagy részét is. A csúnya, kiábrándító belső torzsalkodások lehangoló hiúság-vásárát látva ugyanis nagyon sok embernek egyszerűen elment a kedve az RMDSZ-től (nekem is), voltak olyanok, nem is kevesen, akik hallani se bírtak már róla. Arra gondoltam: mi lesz, ha most elkésve bár, de mégis megszervezzük a belső választásokat, és nem lesz iránta érdeklődés? Teljes leégés lenne, és ráadásul majdnem minden román lap azzal lenne tele, hogy az RMDSZ csak magamagát képviseli, nem a romániai magyarokat.

Ezt azonban elhessegettem magamtól, remélve, hogy a brassói kongresszus viszonylag békés lezajlása és az utána következő, várhatóan normálisabb hangulatú időszak segíteni fog majd abban, hogy az emberek megint bízni kezdjenek az RMDSZ-ben. Elkezdjük tehát megbeszélni a belső választások megszervezésének módját. Ekkor azonban egy olyan fordulat történt, amire nem számítottam, és ami teljesen világossá tette számomra, hogy itt soha az életben nem lesz belső választás, akármit határoztunk is Brassóban, mert nem lehet.

Miről is van szó? Mint a fenti idézet is szemlélteti, én eredetileg úgy gondoltam, és úgy is terveztem, hogy a belső választásokon *csak az RMDSZ-tagok* vesznek részt, hiszen itt arról van szó, hogy az RMDSZ döntéshozó testületét kell demokratikus úton megválasztani, ez tehát *mint procedura* az RMDSZ-nek mondhatni belső ügye. Hogy kik szavazhatnak, az is teljesen egyértelmű volt: bárki, aki fel tudja mutatni az RMDSZ-tagkönyvét. Aki nem RMDSZ-tag, de úgy érzi, hogy nélküle hiányos lenne a szavazás, az bármikor beiratkozhat, és mehet ő is szavazni. Ez így nagyon egyszerű, realista elképzelés volt, és a gyakorlatban is könnyen meg lehetett volna valósítani. Igen ám, de közben megjelent egy maximalista vélemény, lehangosabban a Reform Tömörülés tagjai részéről, amely úgy szólt, hogy mivel az RMDSZ nemcsak az RMDSZ-tagokat kell hogy képviselje, hanem a teljes romániai magyarságot, a belső választásokat is úgy kell megszervezni, hogy azon minden romániai magyar részt vehessen, és csakis a magyarok. A belső választások megszervezését tehát azzal kell kezdeni, hogy először is összeállítjuk *a romániai magyarok teljes kataszterét* (hiszen

különben honnan lenne választói névjegyzékünk?), amelyben név szerint szerepelni fog minden romániai magyar! Mármost akinek csak egy kicsi valóságérzéke is van, és egy kicsit is tisztában van egy ilyen feladat természetével, az rögtön látja, hogy ezt a rendelkezésünkre álló eszközökkel nem tudhatjuk megcsinálni, mert bármennyi (sokkal jobb helyre is fordítható) pénzt és energiát pazarolunk is rá, az bizony óhatatlanul hiányos lesz. Elkészítése is annyi időt venne igénybe, hogy mire a végéhez közelednénk, már nem tudhatnánk, hogy akiket az elején írtunk össze, azok közül ki költözött el közben, más faluba, más városba, más országba vagy a másvilágra. Egy-egy kis vagy közepes méretű faluban, ahol könnyen meg lehet találni minden magyart, mert az emberek név szerint ismerik egymást, még csak el tudom képzelni, de hát az 1992-es népszámlálás adatai szerint a romániai magyaroknak mintegy egyharmada (több mint ötszázezer személy!) tíz olyan városban élt, mint Marosvásárhely, Kolozsvár, Nagyvárad, Szatmár stb. Hogyan is lehetne ilyen helyeken *minden magyart* összeírni?

Mivel én a belső választások megtartását változatlanul nagyon fontosnak tartottam, és nem szerettem volna egy ilyen teljesíthetetlen feltételhez kötni, megpróbáltam valahogy lebeszélni róla azokat, akik ebbe az ötletbe nagyon beleszerettek. Azt mondtam: ha nektek kedvetek van katasztert csinálni, csináljátok, de a belső választásokat ne kössük ehhez, ott bőven elég, ha csak az RMDSZ-tagok szavaznak, hiszen az már akkora minta a romániai magyarságból (éspedig ráadásul a politikai kérdések iránt is érdeklődőbb részből), hogy egészen biztosra vehetjük, hogy a választás végeredménye szinte semmiben sem fog különbözni attól, mint ha a teljes populációt megszavaztatnánk, és minket elsősorban az eredmény érdekel. (Ennek valószínűsítésére egyszer azt találtam mondani, hogy tessék megnézni, a választások előtti közvélemény-kutatás e minta nagyságának csak egy kis töredékével dolgozik, és mégis milyen jó közelítéssel megmondja, mi a várható eredmény. Vesztemre tettem, mert kisvártatva fölényes megrökönyödés formájában hallottam vissza, miszerint én egy demokratikus folyamatot egy közvélemény-kutatással akarok helyettesíteni!) Hiába mondtam azt is, hogy egy ilyen arányú és tagsághoz nem kötött részvételű szavazás már népszavazásnak minősül, amihez talán még külön jóváhagyás is kell, hiszen tudtommal törvény szól arról, ki rendelhet el országos szintű népszavazást, abba viszont senki az égvilágon nem szólhat bele, hogy egy párt milyen módszerrel választja meg saját felső vezetését és döntéshozó testületeit. De mondhattam volna akármit, semmi sem használt volna. A álmogépezet beindult, nem lehetett leállítani, én pedig már akkor biztosan tudtam, hogy ezzel a belső választás meghalt, és egyszer s mindenkorra el van temetve.

Itt van előttem a Reform Tömörülés „Vázlatos regisztrációs ütemterve”. Kelt 1994. június 14-én, aláírja Toró T. Tibor. Eszerint úgy kellett volna ennek történnie, hogy (1) 1994 júniusának közepétől december végéig (vagyis több mint fél évig!) elvitatkozzunk a regisztrációról és a belső választásokról, (2) maga a regisztráció valamikor 1995 januárjában kezdődik meg, de ez csak próba, (3) az igazinak majd márciusban fogunk neki, és ezt május

közepéig (tehát két és fél hónap alatt!) be is fejezzük, utána (4) június közepéig megtörténik az adatok számítógépre vitele, majd beindul a választási kampány, és (5) november elején megtartjuk a belső választásokat. Az előzetes becslés szerint ez belekerült volna csekély 345 000 (háromszáznegyvenötezer) amerikai dollárba!

Ebből persze csak annyi lett, hogy elkezdődött egy hosszú, agyonteoretizált vita, amelynek nem is lehetett más eredménye, mint az, hogy ami kezdetben még nagyon egyszerű volt, azt sikerült úgy elbonyolítani, hogy a belső választás megvalósítása teljesen reménytelenné vált. Így lett a belső választással való kísérletezésünk is gondosan kimunkált kudarcaink egyikévé.

A dologhoz hozzátartozik, hogy volt, ahol jóval később ugyan, de csakugyan elkezdődött a kataszteri összeírás, például Kolozs megyében. És kiderült, hogy csakugyan úgy van, ahogy előre lehetett látni. A Szabadság 2002. október 11-i számában Bitay Levente megyei ügyvezető elnök, aki szegény feje az egészért felel, elmondja, hogy még 2001 áprilisában hozzáláttak az összeíráshoz. Az elején még minden rendben ment, de aztán hamar kiderült, hogy az élet bizony bonyolultabb, mint a teória. (Ezt nem ő mondja így, hanem én.) „Jelen pillanatban Kolozsvar területén 48 ezer főt jegyeznek, de az összeírás még nem ért véget, bár egyre nehézkesebben folyik.” Ennyire jutottak nem két és fél hónap, hanem másfél év alatt: a kolozsvari listáról még mindig több ezren hiányoznak, és azt hiszem, egyre reménytelenebb lesz megtalálni őket.

Na és ha egyszer mégis sikerülne eljutni addig, hogy azt mondhassuk: készen vagyunk vele, befejeztük ezt az irdatlan munkát, akkor vajon mire lenne az jó nekünk azon kívül, hogy eldicsekedhetnénk vele? Semmire. Még csak annak kimutatására sem, hogy többen vagyunk, mint ahányunkat a népszámláláskor összeszámoltak, hiszen az ügyvezető elnök szerint úgy tűnik, hogy az így kapható eredmény „megegyezik az utolsó népszámlálás eredményeivel”. Így pazaroljuk mi el jobb és értelmesebb célokra is fordítható erőforrásainkat teljesen hiábavaló dolgokra. Mert nehogy azt higgye valaki, hogy akkor viszont megtarthatnánk a belső választásokat! Az így kapott névjegyzék ugyanis akkora lenne, hogy akik még ma is elmennének szavazni, legfeljebb 15–20%-át ha kitennék. Jó, legyen 30%, de ez még mindig nagyon messze van attól, hogy a maximalista elképzelés szerinti választást érvényesnek lehessen tekinteni.

Hát valahogy így történt. Lehet, hogy nem így volt, én így láttam. Aki jobban tudja, majd kijavítja. Én meg, hacsak nem lesz nagyon muszáj, továbbra sem szólok bele nyilvánosan az RMDSZ dolgaiba, nehogy azt mondja valaki, hogy felcsaptam ellenszurkolónak. Mert szurkolója már csak azért sem igen tudnék lenni a kialakult szekértáborok egyikének sem, mivel – hogy is mondjam csak nagyon diplomatikusan? – mindegyikről meglehetősen kedvezőtlen, sőt lehangoló a véleményem.

Krónika 2002. október 19–20.

(Ahogy ma látom)

Ezt még egy éve sincs, hogy írtam, tehát nagyon másképpen most sem láthatom. Nem is látom, pedig állítólag úgy kellene, hiszen azóta mégiscsak megtartották úgymond a belső választásokat, ez pedig élő cáfolatának tűnik annak, amit ebben a cikkben mondtam. Ebből azonban csak annyi igaz, hogy csakugyan tartottak valamit, és úgy is hívták, de ezen a két apróságon kívül a többi semmiben sem hasonlított ahhoz, amiről én annyit beszéltem régebben.

Ez is kongresszus előtti cikk volt. Azt ugyan majd csak 2003 februárjának legelején tartották meg Szatmáron, de már javában folyt a szokásos nagy nekiveselkedés. Ennek a nagy témája pedig a belső választás volt, hiszen az egyik tábor nagyon vehemensen tudhatta számon kérni az RMDSZ-vezetőség másikba tartozó tagjain, hogy ez eddig miért nem történt meg. Mivel a dolog kezdett nagyon elmérgesedni (még per is lett már belőle a bukaresti bíróságon, ezt Tökés László indította az RMDSZ vezetői ellen), úgy gondoltam, talán segíthetek vele, ha emlékeztetem ezeket az embereket arra, hogyan is történt ez a dolog, mert mintha elfelejtették volna közben. Ugyanis a lehangosabb számon kérők most is ugyanazok voltak, akikkel szemben én már annak idején is kénytelen voltam feladni. Most tehát azt láttam: ahelyett, hogy belátnák, hogy tényleg lehetetlenné alakították azt, ami eredetileg még lehetséges lett volna, a másik félen kéri számon, hogy a lehetlent miért nem valósította meg. Nem volt nekem nagyon jó véleményem a másik táborról sem (meg is írtam), de ezt nem láttam fair playnek velük szemben.

Aztán a szatmári kongresszuson határozat született róla, hogy márpedig május 31-ig meg kell tartani a belső választásokat. Kidolgozott, versenyeztethető platformprogramok persze sehol, platformmegyeztetés (ahogy én képzeltem volna, és ahogy meg is írtam) sehol, kampány természetesen sehol, hiszen világos, mindenki számára érthető platformprogramok nélkül hogy is lehetett volna, és akkor – legalábbis ahol meg merték próbálni, hogy ezt közvetlen titkos szavazással oldják meg csakugyan – menjen a jámbor ember szavazni! Hát bizony nemigen ment. De miért is ment volna? Hiszen nem politikai jellegű opciókra vagy legalábbis stratégiákra kellett volna szavaznia, hanem legfeljebb emberekre. Ez meg nem látszott nagy tétnek, különösen olyan helyeken, ahol – konkrét esetet tudok rá! – egyetlen jelölt között kellett választani. A belső választás megtartását azonban ezzel is ki lehetett pipálni, és továbbra sem tudja senki, mi is lenne hát a tagság elvárása, ha van még neki egyáltalán olyan. (Aligha lehet, úgyszólván, hogy mostanában már még hivatkozni sem igen láttam rá senkit, pedig ez régebben nagy divat volt.)

Pedig a marosvásárhelyi kongresszus óta sajnos nagyon is bebizonyosodott, hogy az akkor leszavazott belső választások nélkül (most igaziakra gondolok, nem olyanokra, mint a 2003-as) a belső konfliktusok csak elmérgesedhetnek. A helyzetet különösen súlyosbítja, hogy az RMDSZ-ben azóta sem tanulták meg kezelni a konfliktusokat. A szatmári kongresszusig már odáig fajult a dolog, hogy ott Tökés Lászlótól megvonták a tiszteletbeli

elnöki funkciót. Hogy ezután mi lesz, azt nem tudom. De azt igen, hogy mindezeket szinte előre látva éppen azért vesződtem annak idején annyit ezekkel az emberekkel, azért próbáltam volna a konszenzus elvét bevinni a döntésekbe a többségi elv helyett, a dialógust működő gyakorlattá tenni, olyan belső szervezeti keretet javasolni, ahol a különböző opcióknak helyük legyen, és ezek szabályozottan tudhassanak egymás mellett érvényesülni, ahol tehát ilyen problémák eleve kevésbé merülhetnek fel, vagy ha mégis, sokkal könnyebb őket megoldani, és még sok mindent (jó részük itt van ebben a könyvben összegyűjtve), hogy ez ne legyen így egyszer. Már csak azért is, mert ha az emberek folyton ilyesmivel foglalják le egymást, akkor idejük sem juthat arra, hogy a romániai magyar emberek problémáinak megoldásán gondolkozzanak.

Mindezekből azonban úgyszólván semmi sem lett. Ha egyszer-egyszer értem is el velük egy kis eredményt, azt hiába találták nagyon jónak az emberek: nem épült be a dolgok természetes menetébe, hanem a következő alkalommal kezdetem előről ugyanazt. A konszenzus helyett a pártpolitikai viselkedés uralkodott el, amellyel szemben be kell látnom, hogy tehetetlen voltam, mert ezt tulajdonképpen az az eredetijétől mára meglehetősen elfajzott politikai rendszer termeli ki magából, amelyben ezek az emberek mozognak. És mert másutt is ezt látják, azt hiszik, hogy ez a rendjénvaló. (Ráadásul minden lehetséges minta közül elég sokan éppen az egyik legkiábrándítóbbat választották ki maguknak követendő példának, és pedig a magyarországit, amelyről pedig messziről látszik, hogy ez az, amit biztosan nem szabad eltanulni.) Az RMDSZ-ben pedig annyival rosszabb a helyzet, hogy míg másutt ez a vérre menő egymás elleni acsarkodás pártok között folyik, ami legalább egy minimális szabályozást mégis jelent, hiszen legalább annyi négyévenként felmérhető, hogy melyik mögött milyen támogatottság van (mert ez csakugyan mérhető ebben a rendszerben, ha a tényleges politikai opciók aránya már nem is), de ezen túl is másféle szabályozás is érvényesül, az RMDSZ-en belül nincs semmi efféle, ott ugyanis ez az örökös csatározás nem olyan pártok vagy platformok között folyik, amelyeknek legalább egyszer már megmért támogatottságuk lenne, hanem ehelyett személyek köré szerveződnek az emberek, és időnként, mikor csak arra alkalom vagy ürügy adódik, megpróbálnak minden lehetséges eszközzel, olykor válogatás nélkül, legyőzni egy másik ilyen csoportot. A szóhasználat is mutatja, hogy milyen „politikai” kritériumok érvényesülnek a csoportképzésben: itt nem szocialisták, kereszténydemokraták vagy liberálisok vannak elsősorban, még csak nem is jobboldaliak vagy baloldaliak, hanem „Tökés-pártiak” és „Tökés-ellenesek” vagy „Markó-pártiak” és „Markó-ellenesek”.

Ezért is döntöttem úgy 1995 májusának végén a kolozsvári kongresszuson, hogy ezentúl inkább nyelvészettel fogok foglalkozni, meg a tanítványaimmal, mert ott biztosan több haszna és eredménye lesz annak, amit csinálok. Tudtam én azt persze, hogy a politika egy szükséges rossz, ezzel még csak meg is tudtam volna békülni valahogy, azt azonban mégsem tudtam elfogadni, hogy szükségszerűen ennyire rossz kellene legyen.

Többen is mondták azóta, rám is célozgatva: ha mindenki félreáll, akkor hogy is remélhetnénk eredményeket? Én is így gondoltam sokáig, azért is maradtam ott annyi ideig. Aztán mégiscsak olyasmi lett belőle. Aki ezt a könyvet elolvassa, mondja majd meg, hogy az én helyemben ő mit tett volna! Hozzá kell azonban tennem: én nem úgy érzem, hogy félreálltam akkor, hanem hogy más helyre.

Végül pedig, mivel ebben a könyvben RMDSZ-beli dolgokról érdemben már nemigen lesz szó, itt mondom el: nehogy azt higgye valaki, hogy én most ezekre az emberekre haragszom. Ha akkor nem haragudtam senkire, miért haragudnék most? Ha a rosszat csinálták is sokszor, általában értettem, miért csinálják, és beláttam, hogy abban a rossz rendszerben mozogva elég nehéz is lenne számukra másképpen viselkedni, bár énszerintem ez nem mindig lett volna lehetetlen is. Sokszor volt olyan helyzet, az igaz, hogy nagyon haragudtam azért, amit csináltak, még az is előfordult, hogy már még majdnem kiabáltam is, ami pedig velem csak egészen rendkívüli esetben tudhat előfordulni, de valahogy olyankor sem örájuk haragudtam, hanem azért haragudtam, mert éppen azt csinálták. Ha most ebben a könyvben sok mindent leírtam abból, ami rossz volt, azt is elsősorban a belőlük levonható tanulságokért tettem, nem azért, hogy őket bántsam vele. Az ugyan igaz, hogy attól a gyarlóságomtól, amely sajnos velem van, mióta az eszemet tudom, és amelytől én, úgy látszik, már akarva sem tudhatnék megszabadulni, itt sem tudtam: attól tudniillik, hogy ha valami elmés (olykor, mi tagadás, egyenesen epés) rosszmájúság jut eszembe, azt ne mondjam is mindjárt. De ezt inkább unaloműzőnek szoktam használni, nem a rosszindulat szüli őket. Pedig aligha lehet ez egyértelműen jó dolog, ezt onnan is gondolhatom, hogy ilyesimből már bizony származtak kellemetlenségeim. De egy kis irántam való jóindulattal talán meg lehet ezt érteni, hiszen arról már, azt hiszem, nem is én tehetek, hogy – amint Juvenalis mondta – „Difficile est satiram non scribere”.

Ez azonban nem azt jelenti, hogy ne tudnám, vagy ne akarnám elismerni: ez idő alatt az RMDSZ ért el bizonyos eredményeket, és még fontosak is vannak közöttük. Sokszor tapasztalhattam olyat is, hogy ezek az emberek csakugyan megpróbálták mindent megtenni a jó ügy érdekében, ami csak tőlük tellett. Ezt eszem ágában sincs tőlük elvitatni. Sőt éppen ez erősített meg engem abban a hitemben, hogy ha mindazok ellenére, amikről ebben a könyvben szó esett (vagy még csak szó sem esett, mert ez korántsem egy kimerítő leltára a sok rossznak, ami történt, és aminek nem lett volna muszáj történnie), ennyit el tudtak érni, akkor ezek nélkül és több hozzáértéssel még sokkal többet is el lehetett volna.

Azt sem szeretném, ha valaki úgy értené ezt a történetet, mintha azt akarnám vele mondani, hogy én sohasem hibáztam semmiben. Volt, persze hogy volt, mikor hibát követtem el én is. Nem mindig tudtam például elég jól megérezni egy-egy helyzet hangulatát ahhoz, hogy bemérhessem, hogy egy javaslatom megtételére alkalmas-e az a pillanat, vagy nem. Ha nem volt az, akkor inkább ne tettem volna, bár amúgy, más helyzetben mondva talán nem is lett volna rossz. Máskor nem tudtam előrelátni bizonyos lépéseimnek olyan

következményeit, amelyekre pedig gondolhattam volna, ha jobban odafigyelek. Ilyenek persze hogy történtek. Az erőszakmentesség nagyon hatékony problémamegoldó módszer, de a hibázást az sem zárja ki, mert olyan módszer nincs is a világon, amely még erre is képes lenne.

Itt kommentált cikkem végén azt ígértem, hogy „hacsak nem lesz nagyon muszáj, továbbra sem szólok bele nyilvánosan az RMDSZ dolgaiba”. Most mégis egy egész könyvvel állok elő, amelynek elég nagy része az RMDSZ-hez kapcsolódik. Ennek egyik oka az, hogy azóta úgy látom, ezt a tartózkodást nem szabad túlzásba vinnem. Mert ha más helyre álltam is, azt nem tehetem meg mégsem, hogy ha amott közben szereztem egy csomó olyan tapasztalatot, amiből valaki esetleg még tanulhat valamit, csak úgy megtartsam magamnak. A másik ok az, hogy 1995-beli ígéretem óta több mint nyolc esztendő telt el, ez elég kellett legyen az RMDSZ számára annak megmutatására, hogy ha nem akadékoskodom ott folyton, akkor eredményesebben tud előrehaladni. (Na tessék! Már megint rosszmájú voltam!)